

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Divinity Faculty of Recep Tayyip Erdogan University

e-ISSN: 2147-2823

RTEUIFD, June 2019, (15): 364-392

Fakîrî ve Manzum Hikâye-i Ashâb-ı Kehf'i

Faqiri and His Poem: Hiqaya al-Ashab al-Kahf

Necdet ŞENGÜN

Doç. Dr., Dokuz Eylül Üni., İlahiyat Fakültesi Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı
Assoc. Prof., Dokuz Eylül Uni., Divinity Faculty, Department of Turkish-Islamic

Literature necdetsengun@hotmail.com

ORCID ID: www.orcid.org/0000-0001-8352-6910

Atıf: Şengün, Necdet. "Fakîrî ve Manzum Hikâye-i Ashâb-ı Kehf'i". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 15 (2019): 364-392.

Doi: <https://doi.org/10.32950/rteuifd.558738>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 28 Nisan / April 2019

Kabul Tarihi / Accepted: 22 Mayıs / May 2019

Yayın Tarihi / Published: 20 Haziran / June 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Haziran / June

Sayı / Issue: 15 **Sayfa / Pages:** 364-392

Plagiarism: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.org.tr/rteuifd>

Copyright© Published by Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi / Recep Tayyip Erdogan University, Faculty of Divinity, Rize, 53100 Turkey. All rights reserved

Fakîrî ve Manzum Hikâye-i Ashâb-ı Kefî*

Öz: Ashâb-ı Kefî, Kur'ân-ı Kerim'de geçmesi münasebetiyle, başta tefsircilerin ve Kur'ân üzerine çalışanların dikkatini çekmiş ve üzerinde epeyce söz söylenmiş önemli bir konudur. Kur'ân ilimleri ile ilgili kitaplarda müstakil başlıklar altında incelenen bu konu, aynı zamanda edebiyatçıların da üzerinde söz söylediği konulardan biridir. Edebiyat alanındaki çalışmalar incelendiğinde oldukça geniş bir literatür ile karşılaşılır. Bu literatürün önemli bir kısmı mensur olarak meydana getirilmiştir. Bu mensur eserlerde Menâkıb-ı Ashâb-ı Kefî, Hikâyet-i Ashâb-ı Kefî, Dâsîtân-ı Ashâb-ı Kefî, Kıssatu Ashâb-ı Kefî gibi başlıklar bulunmaktadır. Konuyla alakalı manzum eserlerin sayısı oldukça azdır ve bunlardan biri Fakîrî'nin *Hikâye-i Ashâb-ı Kefî*'dir. Bu çalışmada, kimliği ve kişiliği tam olarak tespit edilemeyen fakat birtakım verilerden hareketle hakkında birtakım kanaatlere varılan Fakîrî adlı şairin yazmış olduğu *Hikâye-i Ashâb-ı Kefî* adlı mesnevî üzerinde durulmuş ve eser hem transkribe metin olarak çalışmanın sonuna eklenmiş hem de metin üzerinden Ashâb-ı Kefî'in durumuna dair veriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elbette ki tüm bu görüşlerin merkezli, yani Fakîrî'nin gözüyle değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk İslam Edebiyatı, Mesnevî, Ashâb-ı Kefî, Fakîrî, Yemliha.

Faqiri and His Poem: *Hiqaya al-Ashab al-Kahf*

Abstract: As it is mentioned in the Qur'an, Ashab al-Kahf drew the attention of the commentators and thus it has been widely dealt in the Islamic literature. Ashab al-Kahf, as a subject examined in the books of Ulum al-Qur'an within independent chapters, is also a subject of the literature. Glancing at the field of literature, we have found significant sources dealing with Ashab al-Kahf most of which were written as prose. In this kind of sources, there have been titles such as Manaqib al-Ashab al-Kahf, Hiqayat al-Ashab al-Kahf, Dasitan al-Ashab al-Kahf, Qissa al-Ashab al-Kahf. The number of works related to the subject is quite small and one of them is Faqiri's *al-Hiqaya al-Ashab al-Kahf*. This paper focuses on the masnavi *Hiqaya al-Ashab al-Kahf* written by a poet called Faqiri whose identity and personality have not been determined exactly. The transcription of the work from Ottoman language to modern Turkish language is given at the end of the paper. The views on Ashab al-Kahf were discussed from Faqiri's perspective.

Key Words: Turkish Islamic Literature, Masnavi, Ashab al-Kahf, Faqiri, Yemliha.

الفَقِيرِي وَمَنْظُومَتُهُ : حِكَايَةُ أَصْحَابِ الْكَهْفِ

ملخص : قصة أصحاب الكهف حظيت باهتمام الذين درسوا القرآن الكريم وعلى رأسهم المفسرون وأصبحت موضوعاً مهماً مطروقا بكثرة بسبب وروده في القرآن الكريم. وهذه القصة التي تم تناولها تحت عناوين مستقلة في كتب العلوم القرآنية أصبحت موضوعاً يتحدث عنه رجال الأدب أيضاً. فإذا نظرنا في الأعمال الأدبية ذات الصلة نجد مؤلفات كثيرة كتبت بأسلوب النشر، تضمنت عناوين كثيرة منها: مناقب أصحاب الكهف، وحكاية أصحاب الكهف، وملحمة أصحاب الكهف، وقصة أصحاب الكهف. ولكن المؤلفات المنظومة في هذا الموضوع قليلة جداً، ومنها حكاية أصحاب الكهف للفقيري. وهي موضوع هذا البحث، ورغم أننا لم نستطع الحصول على معلومات كثيرة عنه إلا أننا وصلنا إلى بعض المعلومات من خلال دراسة كتابه، وحققتنا هذه الحكاية أضفناها في آخر المقالة. ومن ثم حاولنا أن نستخرج بعض المعلومات عن أصحاب الكهف من خلال النص. و مما لا شك فيه أننا تناولنا هذه المسألة من وجهة نظر الفقيري.

الكلمات المفتاحية: الأدب الإسلامي التركي، مثوي، أصحاب الكهف، الفقيري، يميليا.

* Bu makale, 20-22 Eylül 2012 tarihinde Kahramanmaraş'ta yapılan Uluslararası İnanç Turizmi ve Eshab-ı Kefî Sempozyumu'nda sunulan ancak sempozyum kitabında yayımlanmayan tebliğden üretilmiştir.

GİRİŞ

Ashâb-ı Kehf, diğer din ve inanışlar açısından¹ olduğu kadar, Kur'ân-ı Kerîm'de² geçmesi – ki bir sureye ad olmuştur – dolayısıyla da İslam dünyası için son derece önemli bir olgudur. Kur'ân-ı Kerîm'de yeniden dirilişin en büyük delillerinden biri olarak takdim edilen hâdise, belki de hikâyemsi ve menkabevî yönü dolayısıyla, Müslüman müellif ve şairlerin de ilgisini çekmiştir. Pek çok Müslüman müellif ve şair, Ashâb-ı Kehf hikâyesini konu alan müstakil eserler meydana getirdiği gibi, konuyla alakalı edebiyatımızda son derece geniş bir telmih, mecaz ve iktibas birikimi söz konusudur.³ Dinî metinlerde geçen bir kıssa olması dolayısıyla Ashâb-ı Kehf'in, hem Türk edebiyatında hem de yabancı edebiyatlarda sıklıkla işlenmiş olması doğaldır.

Ashâb-ı Kehf kıssası, özellikle tefsir kitaplarında sıklıkla işlenmektedir ve Türklerin yönünün doğuya dönük olduğu zamanlarda edebiyat âleminde oldukça popüler bir konudur. Buna mukabil yönümüzü batıya döndürdüğümüz son yüzyılda, konu gündemimizden biraz uzaklaşmıştır. Kültürel hayatta bir zamanlar Ashâb-ı Kehf'in adlarının yazılı olduğu muskalar, kolyeler ve levhalar, tıpkı Allâh'ın onları koruduğu gibi, o kişiyi veya o mekânı korusun diye duvarlara veya boyunlara asılırken, bu durumdan günümüzde önemli oranda vazgeçilmiştir. Biz

¹ Ashâb-ı Kehf hikâyesi pek çok din ve inanışta zikredilen bir olgudur. Hristiyanlıkta olduğu kadar, Yahudilikte, Talmut'ta hatta Hint kültüründe, *Mahabbanâ'ta*'da, Ashâb-ı Kehf hikâyesine benzer hikâyeler vardır. Bk. İsmet Ersöz, "Ashâb-ı Kehf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991), 3: 465-466. Bu hikâye Hristiyan dünyada da bugün oldukça yaygındır. Örneğin İskandinavya'nın en uzak köşelerinde bile bu hikâyeye rastlanmaktadır. Bk. Edward Gibbon, *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*, trc. Asım Baltacıgil (İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yayınları, 1988), 2: 482-483.

² Yoksa sen, bizim âyetlerimizden olan Ashâb-ı Kehf ve rakîmi mi şaşkırtıcı buldun? O gençler mağaraya sığınmışlar ve "Rabbimiz! Bize katından rahmet gönder ve bize içinde bulunduğumuz durumdan bir çıkış yolu göster!" demişlerdi. Bunun üzerine biz de onları o mağarada yıllarca derin bir uykuya daldırdık. (el-Kehf 18/9-11)

³ Bk. Hakan Yekbaş, *Divan Şiirinde Ashâb-ı Kehf ve Râşih'in Ashâb-ı Kehf Mesnevisi* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012); Mevlüt Erdem, "Ashâb-ı Kehf'in Türk Dili ve Edebiyatına Yansımaları", *Uluslararası İnanç Turizmi ve Eshâb-ı Kehf Sempozyumu*, ed. Seydihan Küçükdağlı, Serdar Yakar (Kahramanmaraş: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2013), 393-403; Hakan Yekbaş, "Divan Şiirinde Ashâb-ı Kehf", *Uluslararası İnanç Turizmi ve Eshâb-ı Kehf Sempozyumu*, ed. Seydihan Küçükdağlı, Serdar Yakar (Kahramanmaraş: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2013), 311-325; Elif Ayan Nizam, "Divan Şiirinde Bir Telmih unsuru Olarak Ashâb-ı Kehf", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 8/13 (Fall 2013): 483-499; Özer Şenödeyici – Ahmet Yakar, *Yedi Uyurlar Lafzalı Nuri'nin Ashâb-ı Kehf Manzumesi* (Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2015); Mevlüt Erdem - Ahmet Demir, "Metinsel-Aşkılık Bakımından Ashâb-ı Kehf'in Türk Dili ve Edebiyatına Yansımaları", *Millî Folklor* 121 (Bahar 2019): 16-29; Muhammed Emin Necati, *Kıssa-ı Ashâb-ı'l-Kehf*, haz. Hanîfe Koncu (İstanbul: Kesit Yayınları, 2017).

burada, meselenin daha çok halk üzerindeki etkisi ve algılanışından ziyade, meseleyi bir şekilde ortaya koyan eserler üzerinde durmak niyetindeyiz. Bunun için birinci önceliğimiz meseleyi akademik boyuta taşıyan çalışmalar olacaktır.⁴ Ashâb-ı Kefî konu alan ve akademik tarafı olmayan birtakım çalışmalarla karşılaşsak da bu eserlerden sarf-ı nazar edilmiştir. Yavaş yavaş gündemimizden uzaklaşmaya başlayan böyle bir konuyu, yeniden gündeme getirerek, hem alanımıza bilimsel bir katkı sağlamak hem de Türk edebiyatında çok işlenen Ashâb-ı Kefî hikâyelerine bir ışık tutmak, bu çalışmanın en önemli amaçlarındandır.

A. Hikâye-i Ashâb-ı Kefî'nin Şairi Fakîrî

Ashâb-ı Kefî hikâyesini kendisine konu olarak seçen Türk şairlerden biri Fakîrî mahlaslı şairdir. Ancak Fakîrî'nin kimliği ve kişiliği hakkında bugün elimizde yeterli bilgiler yoktur. Eserde şairin adı son tarafta iki yerde geçmektedir. Eserin Fakîrî'ye ait olduğunu gösteren tek gösterge işte bu iki beyittir.

Ey Fakîrî tevbe kıl Allâh'a dön

Hâne-i ömr olmamışken ser-nigûn⁵

Kıl Fakîrî'nin duâsı müstecâb

Dest-gîr ol uşbu bendeye rûz-ı hesâb⁶

Edebiyat tarihlerine ve şuarâ tezkirelerine baktığımızda Fakîrî, Fakîr veya Fakrî mahlasını kullanan birkaç şair olduğunu görmekteyiz. Bunlardan ilki: Fakîr mahlasını kullanan Şemdeddin Abbas Dihlevî'dir. Hindistan'da Dağıstanlı Vâlih'in divanını toplayarak esere bir önsöz yazmıştır.⁷ Fakîr'in zaman zaman Meftûn mahlasını kullandığı ve *Divan* ile *Tasvîr-i Muhabbet* adında bir başka eseri olduğu da ifade edilir.⁸ Fakîrî mahlasını kullanan bir diğer şair ise; İstanbul'da doğan ve

⁴ Bk. Mehmet Dişadin Dağhan, *Ashâb-ı Kefî Kıssası ve Metafizik Boyutu* (Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 1998); Özlem Sert, *Hristiyan ve İslam Kültürlerinde Eshab-ı Kefî (Yedi Uyurlar) İnanıcı* (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2001); Nuran Yılmaz, "Klasik Türk Şiirinde Ashâb-ı Kefî: İslâmî'nin Mesnevîsi Örneği", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Ocak 2006): 34-65; Hanife Koncu, "Bir Ashâb-ı Kefî Kıssası: Hâzâ Kıssa-i Ashâbü'l-Kefî", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Amil Çelebioğlu Hatıra Sayısı* 10/10 (2013): 275-318; Zeydi Karaca, *Katib Kemal'in Kıssa-i Ashâb-ı Kefî Mesnevîsi (metin-inceleme-sözlük-dizin)* (Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, 2014); Halil Virit, *Sufilerin Gözünde Ashab-ı Kefî* (Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2017).

⁵ Fakîrî, *Hikâye-i Ashâb-ı Kefî*, Ankara Millî Kütüphâne, Yazmalar Koleksiyonu, nr. 06 Mil Yz A 2461/8, 167^b.

⁶ Fakîrî, *Hikâye-i Ashâb-ı Kefî*, 168^a.

⁷ M. Nuri Çınarcı, *Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'in Tezkiretü's-Şu'arâ'sı ve Transkripsiyonlu Metni* (Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2007), 94.

⁸ Şemse d d in Sâmi, *Kâmûsu'l-A'lâm* (Ankara: Kaşgar Neşriyat, 1996), 5: 3417.

Sultan İbrahim dönemi şairlerinden biri olan Mehmed Efendi'dir.⁹ Kaynaklarımızda sadece *Esrar Dede Tezkiresi*'nde adı geçen Fakrî mahlaslı bir şair daha vardır. İsmi Ahmed olup, 906 / 1501 yılında Kilis'te doğmuştur. Dîvânî Sultânî halifelerinden birinin oğlu olup, asıl adı Ahmed'dir. Şeyh Ahmed Kârî hizmetinde yetişip Mevlevî olmuştur. Yavuz Sultan Selim ile yapılan savaştan sonra Yavuz tarafına geçen ve daha sonra Mevlevî olan Şah İsmail'in oğlu Fuat Mirza'nın Halep'te yaptırdığı Mevlevî-hânede şeyhlik yapmıştır. 950 / 1544 yılında genç yaşta vefat etmiştir.¹⁰

Fakrî mahlasını kullanan ve diğer şairlere göre daha tanınan bir başka şair ise, Latîfî¹¹ ve Âşık Çelebi'nin¹² Yavuz Sultan Selim döneminde vefat ettiğini söyledikleri, Üsküp yakınlarındaki Tetova (Kalkandelen) şehrinde olan Fakîrî'dir.¹³ Fakat yazmış olduğu eserlerden biri olan *Risâle-i Ta'rifât*'ı Kanûnî Sultan Süleyman'a takdim ettiği bilgisi onun Yavuz zamanında değil, Kanûnî zamanında vefat ettiğini göstermektedir.¹⁴ Nitekim *Sicill-i Osmanî*'de Fakîrî'nin, Kanûnî Sultan Süleyman döneminin ortalarında vefat ettiği ifade edilmektedir.¹⁵ Bu Fakîrî'nin yukarıda adı geçen eserinden başka *Şehrengiz-i İstanbul*, *Sakî-nâme* ve *Letâif* adlı eserleri vardır. Fakîrî'nin *Risâlesi* üzerine bir yüksek lisans, iki bitirme tezi hazırlanmıştır.¹⁶ Fakat ne Kâşif Yılmaz, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisine yazdığı "Fakîrî" maddesinde ne de Mehmet Fatih Köksal, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'ndeki "Fakîrî" maddesinde Kalkandelenli Fakîrî'nin *Hikâye-i Ashâb-ı Kehf* adlı bir eseri olduğundan söz etmiştir. Diğer taraftan XVIII. ve

⁹ Haluk İpekten ve diğerleri, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988), 126. Ayrıca bk. Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, "Fakîrî", erişim: 28 Nisan 2019. <http://www.turkdebiyatiiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3777>

¹⁰ Esrar Dede, *Tezkire-i Şuanâ-yı Mevlevîye*, haz. İlhan Genç (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000), 424-425.

¹¹ Mustafa İsen, *La tîfî Tezkiresi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1999), 165.

¹² Filiz Kılıç, *Meşa'irü'ş-Şu'ara İnceleme Tenkitli Metin* (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1994), 665.

¹³ Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şuanâ*, haz. İbrahim Kutluk (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1981), 2: 768.

¹⁴ Kaşif Yılmaz, "Fakîrî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995), 12: 131.

¹⁵ Mehmet Süreyya, *Sicill-i Osmanî*, haz. Nuri Akbayar (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996), 2: 509.

¹⁶ Bk. Nesrin Travay, *Fakîrî'nin Risâle-i Ta'rifât'ının Edisyon Kritiği* (Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1939); İsmail Ulçugür, *Fakîrî ve Risâle-i Ta'rifât'ı* (Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1947). *Risâle* ve *Şehrengiz*'i üzerine de bir yüksek lisans tezi yapılmıştır. Kaşif Yılmaz, *Fakîrî, Şehrengiz-i Fakîrî, Risale-i Fakîrî*, (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1978).

XIX. yüzyıllarda yaşayan ve Fakîrî mahlasını kullanan halk ozanlarının da böyle bir eseri yoktur.¹⁷

Bu verilerden hareketle *Hikâye-i Ashâb-ı Kehf*'in yazarı olan Fakîrî'nin kimliğine ulaşmak mümkün olmamaktadır. Ancak eserden müessire yöntemini kullanarak ve eserdeki birtakım hususiyetlerinden hareketle onun yaşadığı zaman dilimi hakkında bazı şeyler söyleyebilmek mümkün olmaktadır. Eserin dil, ifade ve imlâ hususiyetlerine baktığımızda şöyle bir durumla karşılaşırız. Manzumenin şairi olan Fakîrî, XVI. yy ortalarından daha önceki bir dönemde yaşamış olmalıdır. Çünkü metinde kullanılan Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi dönemine aittir. Eski Anadolu Türkçesine ait ve daha sonraki dönemlerde arkaik hâle gelmiş pek çok kelime metinde kullanılmaktadır. Bunlardan bazıları şu şekildedir: “Tapşurmak: Teslim etmek, tevdi etmek, emanet etmek”.¹⁸ “Yüküşmek: Koşuşmak, yarışmak”.¹⁹ “Koçmak: Kucaklaşmak, sarılmak, bağrına basmak”. “Okuşmak: Kardeş kabul etmek”.²⁰ “Çağlamak: Tahmin, takdir etmek, hesaplamak, tasarlamak, zamanını beklemek, bulmak”.²¹ “Dirgürmek: Diriltmek, ihya etmek”.²² “Tapu: Huzur, nezd, makam, kat, zât, hazret, hizmet, görev, ibadet, saygı, af dileme töreni”.²³ “Kancarı: Nereye, neresi, ne tarafa, nereye ait”.²⁴ “Kardımak (kargımak): Hor görmek, fena muamele etmek”²⁵...vb.

Diğer taraftan eserde Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtan başka unsurlar da vardır. Bu kullanımlardan bazıları şu şekildedir: *gibi* yerine *kimi*, *iş bu* yerine *uşbu*, *kılarız* yerine *kılavuz*, *yaparız* yerine *yapavuz*, *yiğit* yerine *iğit*, *yıl* yerine *il*, *pamuk* anlamında *pâbug*, *dedi* anlamında *eydür*, *yirmi* yerine *ikirmi*, *bakmak* yerine *bahmak*, *okumak* yerine *ohumak*, *saklamak* yerine *sahlamak*, *dışarı* yerine *dışharu*, *uyku* yerine *yuhu* gibi kullanımların yanı sıra *bilmenüz*, *inanmanuz*, *yohlayavuz*, *kıymanuz*, *söylenüz*, *eylemezen*, *eyleyüben*, *bulmayanı*, *gelmeyanı* gibi kullanımlarla da sık sık karşılaşılmaktadır.

¹⁷ Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, “Fakîrî”; “Fakîrî”, *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (İstanbul: Dergah Yayınları, 1980), 3: 151-152.

¹⁸ Cem Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983), 203.

¹⁹ Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*, 254.

²⁰ Dilçin *Yeni Tarama Sözlüğü*, 161.

²¹ Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*, 48.

²² Dilçin *Yeni Tarama Sözlüğü*, 69.

²³ Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*, 203.

²⁴ Dilçin, *Yeni Tarama Sözlüğü*, 124.

²⁵ XIII. Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanımlarıyla Tarama Sözlüğü, haz. Ömer Asım Özsoy ve Dehri Dilçin (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1969), 4: 2292.

Yine Eski Anadolu Türkçesine ait olup Azerî edebiyatında hâlâ kullanılan *çok* yerine *çoh*, *yok* yerine *yoh*, *bin* yerine *min*, *ben* yerine *men*, *bunda* yerine *munda*, *bakmak* yerine *bahmak*, *korkmak* yerine *korhmak* gibi kullanımların olduğu görülür. Buna mukabil bazı yerlerde de *çok*, *yok*, *korkmak* gibi günümüz dilinde kullanılan kelimeleri kullanması bu kelimelerin yavaş yavaş değişmeye başladığını ve günümüz Türkçesine doğru evrildiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Fakîrî'nin yaşadığı devre işaret etmesi bakımından metinde geçen bir ifade son derece önemlidir. Bu ifade *İstanbul* ifadesidir. Çünkü asıl adı Konstantinapolis olan bu şehre İstanbul ismi 1453'ten sonra verilmiştir. Fakîrî'nin çalışmasında İstanbul ifadesini kullanması, bu eserin 1453'ten sonraki bir tarihte yazıldığını gösteren önemli bir delildir. Dolayısıyla Fakîrî'nin yaşadığı çağı XV. asır ortalarıyla XVI. yüzyıl ortalarına tarihlemek doğru bir yaklaşım olacaktır.

Fakîrî, Arapça ve Farsça kelimelerin Türk diline büyük bir yekün ile girdiği bir dönemde yaşamış olmalıdır. Zira eserde bol miktarda Arapça ve Farsça kelime mevcuttur. Hatta bazı Farsça ifadeleri kalıp olarak eserine koymuş, eseri de Farsça bir beyit ile nihayetlendirmiştir.

Bir tecemmül eyledi özine râst
Her gören dir di ki *în şâh-zâde est*²⁶

Cûşa geldi nakralar ender zamân
Sanasın *âvâz-ı ra'd ez âsumân* ²⁷

Garîk-i rahmet-i Yezdân-gîr bâd
Ki kâtib râ bi'l-hamdi küned yâd ²⁸

Tasavvuf kültürünün bir sonucu olarak; geda, derviş, miskin veya fakir gibi kelimelerin şairler tarafından mahlas olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bazen aynı mahlası kullanan birden çok şair ile karşılaşmak da mümkündür. Fakîr, Fakîrî, Fakrî mahlasını kullanan şairleri incelediğimizde içlerinde *Hikâye-i Ashâb-ı Kehf* adıyla bir eser kaleme almış bir Fakîrî ile karşılaşmamıştır. Bu sebeple *Hikâye-i Ashâb-ı Kehf* başlığını taşıyan eserin şuana kadar üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış, belki de varlığından bile haberdar olunmamış, Fakîrî mahlasını kullanan başka bir şaire ait olduğu kanaati hâsıl olmaktadır.

²⁶ *în şâh-zâde est*: "bu kimse padişah torunudur" anlamındadır.

²⁷ *âvâz-ı ra'd ez âsumân*: gökyüzünden gelen şimşegin sesi anlamındadır.

²⁸ Beytin anlamı: "(Eseri okuyan kimse) Yezdân olan Allah'ın rahmetine gark olsun. Eserin kâtibini de hayırla yâd etsin" şeklindedir.

B. Hikâye-i Ashâb-ı Kehf'in Şekil ve Muhteva Hususiyetleri

Fakîrî'ye ait bu metin, 516 beyit tutarında ve mesnevî tarzında Eski Anadolu Türkçesi ile kaleme alınmış küçük bir eserdir. Eserin tespit edilebilen tek nüshası Ankara Millî Kütüphane'de 06 Mil Yz A 2461/8 numarada kayıtlıdır. İçerisinde bulunduğu eserin 152^b-168^a varakları arasında bulunan eser, bozuk bir talik hatla kaleme alınmıştır. Zaman zaman okumayı son derece güçleştiren bu duruma, bir de müstensihe ait olduğunu düşündüğümüz yazım yanlışları eklenince mesele daha da karmaşık hâle gelmiştir. Örneğin Arapça ve Farsça kelimelerin yazımında fahiş hataların yapılması, metin okuması sırasında Türkçe kelimelere odaklanmış zihnimizi bir hayli meşgul etmiştir.

Metin, aruzun remel bahrinin *fâilâtün fâilâtün fâilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Bununla birlikte eser, hece vezninden aruz veznine geçiş döneminde, daha doğrusu aruzun tam anlamıyla Türkçe'ye uygulanamadığı bir dönemde yazıldığından, vezin hataları oldukça önemli bir yekün tutmaktadır. Bazı beyitlerde kalıp son derece düzgün kullanılmış olmasına rağmen, bazı beyitler bizi acaba hece vezni mi kullanıldı kaygısına sevk edecek kadar bozuktur. Bu tür yanlışların, müstensih hatası da olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu sebeple bazı yerlerde metin tamiri yaparak vezin ve anlama en uygun harf, edat veya kelimeler [ ] işareti içine alınarak metne dâhil edilmiştir. Bu iki hususa aşağıdaki örneklerde işaret edilmiştir:

Sen meger dîvânesin ey bü'l-heves Ni'metin boldur senin [bî]-pâyân
Danışursın sözi abes Seni Hak bilmeyenin îmânî yoh beyân

Bu sözi işitdiler kamu şâd oldular Hiç koyından ayru olmazdı müdâm
Sıdk-ile îmân şahâdet didiler Pâsbânlık eyler idi subh [u] şâm

Hayli müddet kaldı leşker intizâr

Gitdi anların sabr u karar

Fakîrî eserine, klasik tasnife uygun olarak hamdele ile başlar. İlk on bir beytinde dile getirdiği hamdelede Allah Teâla'nın yüceliğinden ve azametinden bahsettikten sonra dört beyitlik salve bölümüne geçer. Hz. Peygamber'e, ailesine ve dostlarına salat ve selamdan sonra asıl konuya, Ashâb-ı Kehf hikâyesine başlar. Fakîrî, konuyu biraz geriden alarak, M. 249-251 yılları arasında Roma imparatoru olan Trajanus Decius'un – ki eserde Dıkyanus olarak geçer – aslında önceleri Pers imparatorluğu sınırları içinde koyun çobanlığı yapan bir şahıs olduğunu ifade eder. Tarihî gerçeklere pek uygun olmayan bu durum, kurmaca bir metin ile karşı

karşıya olduğumuzu bize haber vermektedir. Hikâyeye göre Dıkyanus, çobanlık yaparken bir hazine bulur ve böylece zengin olarak dönemin Acem şahının dostu olur. Daha sonra Acem şahının ordu komutanı olarak Rûm'a yani Anadolu'ya gelir ve burada Rûm ordularını yener ve Acem şahına isyan eder. Daha sonradan Acem şahını da yenen Dıkyanus hem İran hem de Roma topraklarının padişahı olur. Bu kadar önemli bir gücü elinde bulundurması nedeniyle kendini tanrı ilan eder ve herkesin kendisini tanrı olarak kabul etmesini ister. Bu hususta zulüm ve zorbalığa başvurur. Fakat hikâyeye göre bir sinekten rahatsız olması, bacadan aniden inen bir kediden korkması, ona hizmet eden Yemliha ve diğer beş arkadaşını şüphelendirir ve onun tanrı olmadığına karar verirler. Böylece gündüzleri ona hizmet ederken, geceleri gizli gizli Allah'a ibadet eden bu altı şahıs, bir fırsatını bularak Dıkyanus'un sarayından kaçar. Yolda yanlarına bir çoban ve onun köpeğini de alan Yemliha ve arkadaşları, yedi kişi ve bir de köpekleri olarak bir mağaraya sığınır. Burada kendilerine göre bir veya bir buçuk gün, fakat aslında 309 yıl uyuyan Yemliha ve arkadaşları, uyandıktan sonra şehre yiyecek almak üzere, çoban kıyafetlerini giyen Yemliha'yı gönderirler. Yemliha etraftaki değişiklikten şaşkın bir vaziyette şehre gelir, ekmek ve yiyecek bir şeyler almak için parayı verdiğinde, fırıncı önce bu adamın hazine bulduğunu zanneder. Bu sebeple kargaşa çıkar ve Yemliha'yı padişaha götürürler. Önceleri Yemliha'nın sözlerine devrin padişahı da inanmaz. Fakat padişahın yanında bulunan akıllı bir vezir, kendisinin İncil tefsirlerinde böyle bir hikâyeye ile karşılaştığını haber verir. Durum anlaşılır. Meğer Dıkyanus'un saltanatının üzerinden 309 yıl geçmiş, Efsus şehrinde Dıkyanus'tan sonra elli padişah değişmiştir. Artık toplum putperstliği bırakmış, ekseri Hristiyan olmuştur. Bu nedenle Yemliha büyük bir teveccühe mazhar olur. Şehirde iki kral bulunmaktadır. Bu iki kral ve tüm halk, Yemliha ile birlikte önce Yemliha'nın evine, oradan da mağaraya gelirler. İçerdekileri korkutmamak için Yemliha içeriye yalnız girer ve onlara yemeklerini yedirdikten sonra durumu anlatır. İstişare ile yeniden uyumaya, daha doğrusu nihâî olarak ölmeye karar verirler, dua ederek hepsi teslim-i ruh ederler. Dışardakiler, uzun bekleyişin ardından mağaraya girdiklerinde, hepsinin ölmüş olduğunu görürler ve buraya bir ibadethane inşa edilir. Fakîrî, dünyanın geçiciliğini birkaç beyitle ifade ettikten sonra bu eseri yazanı, okuyanı Allah'ın affetmesi duasıyla ve okuyucudan hayır dua ricasıyla eserini tamamlar.

Eserin coğrafyasına baktığımızda, tarihî verilere aykırı olarak Dıkyanus'un ilk defa İran'da ortaya çıktığını, çobanlık yaparken bulduğu kitabeyi okutmak üzere

Mısır şehrine gittiğini, hazineyi bulduktan sonra Fâris şehrine yerleştiğini, burada şah ile dost olduğunu, daha sonra Rum Kayseri ile savaşmak üzere Anadolu'ya geçtiğini, bu savaş esnasında 330 yılında I. Konstantin tarafından Roma İmparatorluğu'nun başkenti ilan edilen İstanbul önlerine kadar geldiğini, daha sonra Efsus şehrine yerleştiğini ve asıl Ashâb-ı Kefh hikâyesinin burada geçtiğini görüyoruz. Hikâyede geçen Efsus veya Efsos şehrinin neresi olduğuna dair tartışmalar vardır. Bu şehrin Türkiye'de olduğunu iddia edenler olduğu kadar, Cezayir, Mısır, Ürdün, Suriye, Afganistan ve Doğu Türkistan gibi farklı ülkelerden birinde olduğunu iddia edenler de vardır. Türkiye'de üç farklı yer Ashâb-ı Kefh mağarasının bulunduğu yer olarak meşhur olmuştur. Bunlardan ilk ikisi İzmir / Selçuk'taki Efes harabeleri ve Mersin Tarsus'taki Ashâb-ı Kefh mağarasıdır. Eğer Efsus kelimesi Arabissos olarak okunursa o zaman da Afşin şehri gündeme gelir. Afşin şehri de Ashâb-ı Kefh mağarası ile ünlü bir ilçemizdir. Fakîrî, birkaç yerde Efsus şeklinde bu şehrin ismini zikretmiştir. Hikâyeye göre eserin merkezi daha doğuda bir yer olmalıdır. Çünkü İran'dan Anadolu'ya geliş yolu Afşin'e teması zorunlu kılmaktadır. Lakin bu hususta esere dayalı olarak tam anlamıyla bir şey söyleyebilmek mümkün gözükmemektedir.

Ashâb-ı Kefh'in Hristiyan bir topluluk mu Yahudi bir topluluk mu olduğu hususunda tartışmalar vardır. Hikâyenin putperest Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde geçtiği doğrudur. O zamanlar hak din olarak Yahudilik mevcuttur. İsa Aleyhisselam henüz gelmemiştir. Dolayısıyla bu yedi şahsın Yahudi olmaları gerekir. Nitekim Fakîrî bu şahısları Hz. Musa'nın dinine yani Yahudiliğe inanmış insanlar olarak gösterir. Fakat 309 yıl mağaradaki uyku esnasında Hz. İsa dünyayı teşrif etmiş ve Yahudiliğin yerini Hristiyanlık almıştır. Bu açıdan bu şahıslar Hristiyan dünyada aziz kabul edilmiştir.

Nesl-i peygamberler idi cümlesi

Mûsî-i İmrân dîn-i pâk ehli

Hikâyede son derece kuvvetli bir efsanevî ve mitolojik örgü hâkimdir. Özellikle Dıkyanus'un hazine bulmak için indiği mağarada yaşadığı olağanüstü hâdiseler, Dıkyanus'un Roma ile savaşırken gösterdiği kahramanlıklar, Dıkyanus'un kendini tanrı ilan etme sürecinde nehirdeki çok iri bir balıktan etkilenmesi, Yemliha ve arkadaşlarının 309 yıl mağarada uyumuş olmasına karşın Yemliha'nın oğlunun hâlâ sağ olması gibi hususlar, bu mitolojik/efsanevî örgüyü gözler önüne sermektedir. Bu durum belki de dönemin şartları içerisinde son derece normal kabul edilebilecek bir husustur. Çünkü henüz insanlar tabiatla

mücadele edebilme yeteneğinden yoksundur ve bu sebeple insan tabiatını aşan her türlü hâdise onlarda farklı çağrışımlar yapmaktadır. Öte taraftan Orta Asya bozkırlarından, yani tabiatın tam da içinden gelen ve efsanevî kültüre aşına olan Türk milletinin karakterine, muhtemelen bu mitolojik örgü pek de yabancı gelmemiştir.

Dikkatimizi çeken bir başka husus ise hikâyenin iki ana kahraman üzerine bina edilmesidir. Bunlardan birincisi küfrün temsilcisi olarak Dıkyanus, diğeri ise hakkın temsilcisi olarak Yemliha'dır. Bu aslında bir çok dinde var olan iyi ile kötü düalizminin eserdeki bir yansımasıdır. Yine bu bağlamda İblis yani şeytan kötülüğün, Cibrîl yani Cebrail (as) de iyiliğin veya hakkın bir temsilcisi olarak takdim edilmesi bu dualizmi destekleyen bir başka husustur. İnanışa göre dünyada iki kuvvet yani iyi ile kötü, sürekli mücadele hâlinindedir ve sonuç itibarıyla iyiler her zaman galip gelecektir. Eserin ana temalarından biri de bu olsa gerektir.

Ashâb-ı KeHF hikâyesinde adı geçen kimselerin kaç kişi oldukları meselesi de tartışılan meselelerden biridir. Kur'an-ı Kerîm'de de bu hususa temas edilmiştir. *Hikâye-i Ashâb-ı KeHF*'te de Kur'an'daki bilgiye uygun olarak Dıkyanus'un sarayından kaçanların sayısını altı ve yolda karşılaştıkları çobanla birlikte yedi kişi oldukları dile getirilmiştir.

C. Hikâye-i Ashâb-ı KeHF (Metin)

Fâ 'i lâ tün Fâ 'i lâ tün Fâ 'i lün

152 ^a	1	Bî'sm-i Rabb-i Hâlik [u] Hayy [u] Raḥîm Kâdir [u] Kayyüm [u] Vehhâb [u] Kerîm Bizi yoḡdan var iden Hayy u ebed Zât-ı pākũñ 'ilmi Allāhu'ş-Şamed Pâdişâh-ı bî-mişâl [ü] bî-naẓîr Girdger-i bî-şerîk [ü] bî-naẓîr Andan özge her ne var olur fenâ Pes aña lâyıḡdur[ur] ḡamd ü şenâ
5	Andan özge hiç kimse lâyıḡ degül Nefs-i bedin medḡ iden şâdıḡ degül Yoḡ iken bu 'âlemi var eyleyen Yedi kat gökleri dîvâr eyleyen Bizi gâhi öldürür gâh dirgizan Hiç direksüz göḡü kāyim durḡuzan Şükür ol Allāha kim Kâdirdür ol Her ne yerde isteseñ ḡâzırdur ol Ol vücudı vâcib olan lâ-yezâl Ol 'azîz [ü] pâdişâh-ı bî-zevâl	
10	Öleni diri kılar cân[ın] virür Vireni 'azîz cânından ayırur Mü'min olan bulaya çoḡ raḡbeti Cennetü'l-me'vâ içinde ni' meti Ser-keş olan ḡullara dürlü 'azâb Dūzah içinde olur anlar kebâb	
152 ^b	Şükr ol Allāha bizi mü'min kılan Ümmet-i Muhammede âmîn kılan Peyrev-i 'âl-i 'abâ kılmış bizi Lâyıḡ-ı dergâh-ı ḡaḡ kılmış bizi	

- 15 Bir şalavât virelüm Muḥammede Şadr-ı bedr-i her dü-‘âlem Aḥmede
 Bir hikâyet söyleyem andan size Müstemi‘ olursañız bir dem bize
 Var idi yevm-i ‘Acemde bir cüvân Adı Dıkyânüs idi özi hemân
 Ḥaḳḳa tâ‘at eyler idi rüz [u] şeb Kılmaz idi dünyâda ‘ayş [u] tarab
 Özgenüñ koyınların güder lâ-cerem Şâhib-i faḳr idi bî-mâldur [o] hem
- 20 Otlar idi yazıda koyınları Özi dutardı buların miḥneti
 Nāgehân bir gün kıılır iken namâz İster iken Ḥaḳ te‘âlâdan niyâz
 Ürki koyunlar tağıldı her biri Gördi kim bir koyın yılmış bir yeri
 Çapanup durbilmez ol ḥayvân ganem Dıkyânüs ol koyına geldi [hem]
 Gördi [ki] çukurda düşmüşdür yatup Ol dem ol çukurdan anı kurtarup
- 25 Nāgehân ayırdı bir levḥi görür Tahtını alup ele ana baḥar
 Gördi yazulu okuyabilmedi Geldi evine qarârı kalmadı
 Her okumuş yanına atdı onu Okuyabilmediler hergiz onu
- 153^a Didi bir ‘âlim aña ey şîr dilîr Mışr şehrinde vardur bir merd-i pîr
 Pîr-i Ferenüs pes dünyâ gören ‘Âlim-i dānâ vü çoḥ devrân süren
- 30 Çoḥ kitâblar okumuş heme dirâz Cümle ‘âlimler içinde ser-firâz
 Andan özge kimse anı okumaz Bu gülün isini kimse çoḥumaz
 Vardı evine ol [kıldı] bir nidâ Tâlib oldu def‘-i derdine devâ
 Tapşurub koyunları şâhiblere Hem emânet kâdî vü nâiblere
 Râst kııldı azuḳ-ıla râhile Düşdi Mışr yolına bā-kâfile
- 35 İrdi Mışra buldı ol pîr ḥānesin Pîr-i merdüñ ḥāne-i vîrānesin
 Kaḫdı kapu çıkdı bir efendisi Ol ḥocanuñ ḥidmetinde bendesi
 İtdi ruḫşat fermân virdi girdiler Pîr-i merdüñ ḥizmetine irdiler
 Virdi ol pîrün eline tahtını Gör nice yandurdu ol ruḫsatını
 Okudı didi ‘aceb ey nev-cüvân Elüñe düşdi senüñ bu nāgehân
- 40 Sende imân nûrı var ammâ bunuñ Şâhibi ehli gerekdür düzaḥun
 Didi kâşki bunu bulmaya idim Çünkü buldumsa saña gelmeye idim
 Ben nice ehl-i cehennem olurum Ebedî düzaḥ içinde qalurum
 Yüz otuz ıl Ḥaḳḳa tâ‘at eyledüm Gice gündüz [çoḥ] ‘ibâdet eyledüm
 Didi üç yüz ıl [ki] tâ‘at eyleseñ Yaradan Ḥaḳḳa ‘ibâdet eyleseñ
- 153^b 45 Āḫîr ‘abeşdür bula düzaḥ yoluñ Saḫar ile ma‘lûm bu ḥaḫdan elüñ
 Didi ammâ uşbu levḥüñ meskeni Genc-i ‘âlem ma‘denidür meskeni
 Ol kadar māl anda var kim bî-ḥisâb Şâhib olur oña bir ehl-i ‘itâb
 Dıkyânüs uşbu ḥaberden oldu şād Didi ey pîr gel benümle be-imdâd
 Çıkaralum [anı] kısmet idelüm ‘Ömrümüz olduḫca ni‘met idelüm
- 50 Yarı benüm yarısını sen getir Oḡul uşaḡuñı maḫşûda yetür

- Didi ol demde ki mālî göresin   Qardazam ki beni hem öldüresin
Kimseye bir hisse virmezsin yaq̄in   İsteyesin olasın şāh-ı zem̄in
P̄ire çok and içdi inandurdi ol   P̄ir daḡi ḡātr-cem‘ oldı kıldı q̄abūl
Yola düşüp geldiler ol araya   Aldılar ikisi anı edāya
- 55 Didi p̄ire uşbu yerde bulmuşam   Levḡi andan size alup gelmişem
Vardı bir külüng getürdi ol zamān   Qazdı kapu çıḡdı andan nerdümān
Nerdümāndan aşaḡıya girdiler   Z̄ir-i zem̄inden bir sarāya irdiler
Şöyle ışık idi ki çün nehār   Çün anuñ dokuz hücre si var
- 154^a Birisi tolu q̄amu şimş̄ir-i zer   Birisi tolu q̄amu zerr̄in kemer
60 Birisinde ḡabbe cevşen pür-yaraḡ   Birisinde hep cevāhir şeb-çerāḡ
Birisinde toḡtolu altūn tofuz   Biri de zeyn-i muraşsa miñ toḡuz
Biri de var idi yāḡūt-ıla pür   Birisi elmās cevāhir yerdedür
ḡüsrevāne elli bir küp s̄im ü zer   Bir ḡaz̄iniyye görüp ol her-be-her
Aldı eline muraşsa‘ seyf-i t̄iz   P̄ir-i misk̄ine didi nā-merd-i ḡiz̄
- 65 Qaşd kıldım ben seni öldürmege   Şād idüp düşmānuñı güldürmege
Didi ol b̄i-çāre ey iḡit amān   Beni b̄i-cān eyleme ey nev-cüvān
Bende itmez bi’llāh bu söz aşikār   Qıyma uşbu cānıma ey baḡtiyār
Tañrıdan q̄orḡ uyma şeytān sözine   Baḡmadı mel‘ ün mübārek yüzine
Çekdi kılıç urdı düşürdi başın   Qoydı bir çāha ol miskin[niñ] leşin
- 70 Daşıdı ol mālî şehre rüz u şeb   İtdi dünyāda be-ser ‘ ayş u tarab
Pādişāhāne sarāylar düzdi ol   Kendüyüni ḡaḡ yolunda üzdi ol
Aldı çok ḡul [u] q̄aravaş u yaraḡ   İtdi Fāris şehir içinde oturaḡ
Bir tecemmül eyledi özine rāst   Her gören dirdi ki *m̄ şāh-zāde est*
- 154^b Bilmedi kim [hep] cūyān idi ezel   Dirdi ki şāh-zādedür bunu bedel
75 Uşbu şehre özge yerden gelmiş ol   Ne ‘aceb uşbu arada q̄almış ol
Günde bir d̄ürlü giyerdi ḡil‘ ati   Bulur idi ḡalka ḡoş[ça] ni‘ meti
Var ise ol şehirde her ne kedḡudā   Çāḡırurdi cānın eylerdi fedā
Virüridi māl u ni‘ met b̄i-girān   Olur idi anlar ile mihribān
Gice gündüz yemek içmege müdām   ‘Ayş u ‘işretler kılıurdi şubḡ [u] şām
- 80 Açmışıdı ḡalka ol dest-i şehā   Eyler idi cümleye baḡşış‘ atā
Şāhuñ ol erkān-ı devlet bildiler   Çāḡırup bir gün yanına geldiler
Yidiler elden ni‘ meti içdiler   Medḡ-ile aña dil açdılar
Anları rām eyledi iḡsān-ile   Oldılar anlar muḡibbi cān-ile
Pādişāhuñ meclisinden bir zamān   Bir vez̄iri söyledi açdı zebān
- 85 Didi ey zamān-ı pādişāh-ı rüzigār   Devletüñ olsun ilāh̄i ber-q̄arār
Bir ‘aceb sun‘-ı ilāh̄i görmüşüz   ‘Arz idelüm ḡiz̄metini görmüşüz

- Şehrimizde bir garîb şâh-zâde var Sizden artuğdur tecemmül şad-hezâr
 Miñ perî-peyker kulu zerrîn kemer Dest-i cümle hîdmete durur o zer
- 155^a Özi hoş-ıtab^ç be-ser-i şâhib-kerem Görmedü anuñ kimi bir muhteşem
 90 Şâh arzûlandı anı görmege Nice kimse ise hâlin sormaga
 Bir püser[in] ol aña kıldı revân Geldi Dıqyânûsa^ç arz itdi hemân
 Didi başum üzre hîdmet kılayum Müjde virdüñ saña^ç izzet kılayum
 Virdi aña hil^ç at-ı zîbâ [vü] zer Bağladı beline bir zerrîn kemer
 Virdi on oğlan eline on tıbağ İçti dolı la^ç [u] yâkût-ı şafağ
- 95 Giymiş oğlanlar kamu zerrîn libâs Yüzleri nür hürdan almış iktibâs
 Geldi şâh[un] halkına virdi selâm Çekdi şâhuñ beşigüñ hâşıl kelâm
 Eyledi şâha du^ç â birleşenâ Didi şâha düşmenüñ olsun fenâ
 Şâh yanında yer virdi oturdı ol Hem anuñ beşigüñi kıldı kabûl
 Gördi ol la^ç ü cevâhirler tamâm Eyledi Dıqyânûsa çok ihtirâm
- 100 Merhabâlar kıldılar gâyet de şâd Didi Allâh eylesüñ eviñ âbâd
^ç Ayş u ^ç işret itdiler tâ vaqt-i şâm Buldı evine [ki] bâ-^ç izzet tamâm
 Aldı ikinci günü ikirmi kul Dürlü zînet birleşâha dutdı yol
 Hîdmetine gitdi şâhuñ virdi selâm Geldi evine girü bâ-ihtirâm
- 155^b Günde on kul artururdu ol cüvân Peşkeş-ile şâha olurdu revân
 105 Şöyle oldu şâd anuñ hakkında ger Dise şâhlık virürdi dârâ [vü] yâr
 Cân [u] dilden şâha oldu mihribân Her iş olsa aña eyledi ^ç ayân
 Geldi bir gün şâha virdi ol selâm İtmedi günde kimi şâh ihtirâm
 Bahmadı şâh yüzine oldu melûl Didi şâh incindi benden kıl kabûl
 Didi şâhâ [ki] neden âlûdesin Görürem bu bendeden âzurdesin
- 110 Didi hâşâ sen kulundan incinem Başum üzre gerçi ursañ dimezem
 Bir kažiyye geldi nâgâhdan baña Söyleyem dinle sözüm anı saña
 Kayşer-i Rûmnâme göndermiş bize Yedi yıl [lık] harâcı gönder bize
 Yoḥsa hâzır ol gelür[üz] üstüñe Bî-nihâyet leşker-ile kâsduña
 Atalardan biz bunu işitmedük Bu çağa dek belki bu iş itmedük
- 115 Yoḥ hazînemden virem bu deñlü mâl Ya anuñla gele urmaga mecâl
 Didi Dıqyânûs buña idem ^ç ilâc Sen gamuñ çekmege yoğdur ihtiyâc
 Sen otur tahtında bâ-^ç ayş u tarab Çalışayum ben bu işe rûz [u] şeb
 Leşkerüñ şanını al tapşur baña Himmetüñle varayum ben ol yaña
- 156ª Taht u tâcında anı düd eyleyem Devletüñle anı bî-züd eyleyem
 120 Bu haberce hayli hürrem oldu şâh Didi saña yardumcuñ olsun ilâh
 Şâh buyurdu leşkerüñ yan aldılar Atlu yayağ cümle hâzır oldılar
 İki yüz miñ atlu yüz miñ er yayağ Hâzır oldu hîdmetine pür-yarağ

- Seçdi andan on iki miñ er süvār Öz hazīnesin aldı her ne ki var
 Yola düşdi eyledi ol ‘azm-i Rūm Ol yakaya esdi çün bād-ı semūm
- 125 Her ne yere var ise bir pehlüvān Virdi aña ni‘ met-i nāl bī-girān
 Yıgđı tā serħadd-i Rūm altmış miñ er Kayşer-ı Rūma irişdi bu haber
 Didiler çok leşker İrāndan geldiler Uşta Rūm serħaddini hep aldılar
 Çün haber-dār oldu Kayşer ol zamān Cem‘ kıldı leşkerini bī-girān
 Yedi yüz miñ er ile karşı gelüb Karşusunda sed kimi şaf bağlayub
- 130 Ara yere açdılar meydān-ı ceng Kıldılar muħkem bes anlar da teng
 İki cānibden ‘alemler kıldurub Kendi ‘azmin birbirine bildürüb
 Cūşa geldi naqralar ender zamān Şanasın *āvāz-ı ra‘d ez-āsumān*
 Birbirini buldı[lar] ceng itdiler ‘Arşayı Rūmīlere teng itdiler
- 156^b Yüz çevirdi leşker-i Rūm kaçdılar Şol ‘Acem halkı serinden geçdiler
 135 Kırdılar Rūmīleri ħadden füzūn Kıldılar tūğını hep ser-nigūn
 Kayşeri sağ dutdılar başın kesdiler Anı İstanbu[1] kapuda asdılar
 Çün muṭī‘ oldu aña cümle sipāh Aldı Rūm ilini oldu pādişāh
 Eyledi Rūm ilini zīr-i nikşīn Ĥātır-ı şāh her nigūdan oldu emīn
 Nāme yazdı şāh [aña] virsün ħarāc Yoħsa kılsun kendi başına ‘ilāc
- 140 Nāme irdi şāha oğundu revān Oldı mażmūnundan ol ħātır-nişān
 Didi görün nā-dürüstüñ ħālını Nā-münāsib söyleyen aqvālini
 Devletümle açdı ülke oldu şāh Ne yapayum aña mendendür günāh
 Anı ser-dār eyledüm aldum belā Leşkeri cem‘ itmege kıldı şilā
 Yıgđı üç yüz miñ kişiyi de süvār Yüridi Rūm şadır olmış ber-ķarār
- 145 İrdi serħaddine nāme yazdılar Yazdı ol nāme içinde ey emīr
 Pes benüm yanumda ħidmet-kār idüñ Dergāhumdan bir seg-i nā-ķār idüñ
 Devletümle Rūmı alduñ ey dönek İster iseñ gelmişem gel eyle ceng
 Nāmeyi Dıkyānūs aldı oğudu Bildi mażmūnını cebine ķodı
 Ćār buyurđı leşkeri cem‘ itdiler Yedi yüz miñ er řapuya geldiler
- 157^a 150 Yüz miñ er seçdi olardan ol zamān Oldı[lar] leşkere karşı [hep] revān
 İki cānib de neķķāre kesdiler Şol ‘alemler kıldurub döğüştüler
 [Ol] şāhuñ leşkerine virdi şikest İrdi şāhuñ üstüne çün şīr-i mevt
 Dutdı başın kesdi bī-cān eyledi Āħiret evine miħmān eyledi
 İki kişver şāhı oldu ol la‘īn Oldı Rūm soñında İrān-ı zemīn
- 155 Dīnū’s-selām üzre geçdi rūzigār Āħiri oldu velī ehl-i buvār
 Geldi aña bir gün iblīs-i la‘īn Görđi kimsen didi Cibrīl-i emīn
 Ĥizmetüñe Ĥaķ beni kıldı revān ‘Arz idem ħidmetiñe sözüüm ‘ayan
 Ĥaķ te‘ālā buyurur işit sözüüm Öz başuma gelmişem [ki] ben özüüm

- Eydür ol yeryüzünüñ tañrısıdur Mülk-i dünyānuñ velî vârişidür
 160 Didi ey pîr söyleme bunu baña Yoğsa bir elem deger benden saña
 Didi ğâyib oldı melek ol zamān Ğâyib olanda buña düşdi gümān
 Öz özine didi bu idi melek Ğâyib oldı gitdi bir evc-i felek
 Cebrâilem gelmişem sözüm işit Her ne disem ben senüñ sen ol iş it
 Bu gice bul ki tahtuñ anlatalar Şol leb-i deryāda anı kuralar
 165 Sen seher vaqti var üstünde otur Sözüümüñ toğrılığı andan görür
 157^b Gör ki ben toğrı direm yoğsa yalan Bellü olur saña ol yerden nişān
 Var idi deryāda bir ulu semek Ululuğ ta' rîfini olmaz dimek
 Her seher deryā yüzine çıkub ol Eyler idi hālîkına tã' at ol
 Hâk te' ālāya 'ibâdet eyleyüb Gün çıkıncaya münâcât eyleyüp
 170 Vardı Dıqyānūs oturdu tahtına Girmiş idi gice şeytān tahtına
 Çedi taht altında ol dîv-i la'în Karşu durdı didi ey şāh-ı zemīn
 Göklerüñ tañrı saña virdi selām Söyledi yine size uşbu kelām
 Didi ben gök hükümüni ancağ kılam Yeryüzünü ala sen zîre kılam
 Yerde sen tañrısanbu göklerde ben Yeryüzüñ tañrı bölügin eyle sen
 175 Ger inanmazsan gör uşbu cāndur Şu yüzine çıkmış bu imāndur
 Bundan ulu halk yaratmadı Hudā Sen çağur söyle benüm size Hudā
 İbtidādan göz kaçır mı yoğsa yoğ Kendi bil her tañrıyı sen yoğsa yoğ
 Kırhı kırhı didi ki ey canavar Yeryüzünüñ Tañrıyam ben nām-ver
 Kırhı sözı pîşinden ol yine Ka' r-ı deryāya girüben gizlendi
 180 İtmesün Hâkdan dirîğ halka 'azāb Ateş-i kahr-ıla kılmasun kebāb
 Bu işe aldandı ol kibr-i la'în Ben Hudāyım didi dururdu zemīn
 158^a Halka buyurdu baña tã' at kılıuñ Yeryüzünde siz beni tañrı bilüñ
 Bu sebebden ezdi 'ālem ser-be-ser Hizmetinde var idi altı püser
 Nesl-i peygamberler idi cümlesi Mūsî-i ' İmrān dîn-i pāk ehli
 185 Ulusunuñ adı Yemliḡā idi Cümle yoldāşlarına erzā idi
 Hıdmetine olur idi rüz u şeb Eyler idi ol la'în ' ayş u tarab
 Yatmış idi bir gün ol ehl-i sağar Hıdmetin eylerdi Yemliḡā be-ser
 Bir cibīn kondı yüzine nāgehān Yemliḡā cehd itdi olmadı nihān
 Ol la'în uyandı cehd itdi kova ' Āciz oldı kaçdı özge [bir] eve
 190 Öz özine didi Yemliḡā ' aceb Buña hıdmet eylerem ben rüz [u] şeb
 Bu dir [ki] ben tañrıyam bellü bilüñ Cümleñüz buña gelüñ secde kılıuñ
 Bir cibīnden ' āciz oldı nātüvān Tañrınıñ ' āşî kulıdur bî-gümān
 Yeri gögi yaradan oldur Hudā Uşbu kâfirden bizi kılsun cüdā
 Gündüz idüp ol la' inüñ hıdmetin Gice eylerdi Allāhuñ tã' atin

- 195 Uşbu minvāl üzre geçdi rüzigār   Qalması Yemliḫāda şabr u qarār
 Bir gün öz taḫt üzre yaturdı la‘in   Ḥidmetinde uşbu altı nāzenin
 Nāgehān bir kürbe indi bacadan   Qorḫudan hūş gitdi kāfir qocadan
- 158^b Qorḫusından ṭonına sıdı la‘in   Tāze kıldılar şol altı nāzenin
 Didiler gönlünde bu tañrı degül   ‘Āşīdür buña diyen egri degül
- 200 Bir pisikden bu kadar hevl eyledi   Qorḫudan iç ṭonına bevl eyledi
 Bir gice Yemliḫā ol qardāşları   Cān [u] dilden sevgilü yoldāşları
 Öz evine çağırub didi nihān   Size men disem gerek size ‘ayān
 Qorqaram sırrımı ızhār idesiz   Yuḫuyan düşmeni bī-dār idesiz
 Didiler sen atamız yerindesin   ‘İlm-i deryānuñ bir derindesin
- 205 Didiler kamu sıra pūş olunuz   Her ne diseñ oña ḫāmūş olunuz
 Didi ey qardāşlarum siz gördüñüz   Bacadan indi pisigi urdunuz
 Qorḫudan iç ṭonına sıdı la‘in   Olmadı öz taḫt üzerinde emin
 Yine bir gün yoḫlamışdı nāgehān   Bir cibin qondı yüzine o zamān
 ‘Āciz oldı qaçdı andan ḫalvete   Düzmedi bir cibinüñ miḫnetine
- 210 Ben faqīr andanbe-ser incinmişem   Belki andan ṭoğrı yol öğrenmişem
 Didi Allāh öldürür cān viridi ol   Ṭoğrı yol ṭutana imān viridi ol
 Yeri gögi yaradan Ḥaḫdur ise   ‘Āşī ḫuldur tañrıya ol dü-siyāh
 Nā-‘ilācum aña minnet eylerem   Gice Allāha ‘ibādet eylerem
- 159^a Böyle geçdi [hep] müddet-i rüzigār   ‘Ādetüm budur benüm leyl [ü] nehār
- 215 Didiler ḫaḫ buña biz [de] ḫāilüz   Her ne emrün biz o yanda māilüz
 Kürbeden vehm eyledin günden berü   Gönlümüz dutmaz yaḫin andan şaru
 Gönlümüz görsek anı eyler firār   Bu sebebden daḫi olmuş bī-qarār
 Her gice şubḫa degin bī-dār olub   Ol seg-i murdārdan bī-zār olup
 Ḥayli çoḫdur geçürürüz rüzigār   ‘Ādetimiz uş budur leyl [ü] nehār
- 220 Oldı Yemliḫā bu sözden şād [u] kām   Doldı imān nūr-ıla ḫalbi tamām
 Oldı andan şonra viridi anlaruñ   Şıdḫ-ıla Ḥaḫḫı bilen mü‘minlerüñ
 Gündüz ol mel‘ūna ḫidmet eylemek   Gice Allāha ‘ibādet eylemek
 Geçdi bir nev‘-ile ḫayli rüzigār   Bülbül-i şūrīde nisbet rüzigār
 Gice gündüz Allāha yalvardılar   Yuḫusuzdan be-ser [ü] şadr kırdılar
- 225 Bī-gümān her kişinüñ düşmeni var   Emīr-zāde ulunuñ şeyṭanı var
 Uşbu ḫālden oldı düşmen bā-ḫaber   Geldi Dıḫyānūsa bir ehl-i saḫar
 Didi ey yer tañrısı bilgil ‘ayān   Öz gözümlen görmüşem ḫaḫḫı ‘ayān
 Uşbu Yemliḫā ile qardāşları   Gice gündüz hem enīs yoldāşları
 Görmeyüñ gök tañrıya ṭā‘at kıılır   Her gice şanma olar rāḫat kıılır
- 159^b 230 [Her] gice bī-dār yuḫusuzlıḫların   Ser ‘urubdur belki gizlü yüzlerin

- Bu haberden anda oldılar qarîn   Ğazaba geldi pes kibr-i la'î'n
 Bir öküz düzmüş-idi yağırdan ol   İçi koğuş doludı çağırdan ol
 Her kime kılsa ğazab içirdiler   Çâkrı itdiler kimi içer diler
 Kızdırurlar idi anı hüb ete   İçine salurdılar cân acısa
 235 Yanar idi olur idi ol eser   Bu 'azâbı çekmişidi kavm-i ser
 Altıdan mü'minleri getürdiler   Kâfirüñ qarşısına yaturdılar
 Getürüp kızdırur idi ol közi   .....*
- Didi Yemliḥāya kim ey nām-ver   N'oldı kim 'ömrüñüzden oldı bî-zār
 Özge tañrıyı tutup siz āşikār   Secde kılırsız aña leyl ü nehār
 240 Didi ḥāşā özge tañrı-ıla öz   Birden özge tañrı kabül kılavuz
 Ger bizi düşmen söziyle dutasın   Āteş-i sūzān içinde atasın
 Şoñra pişmān olacaksın bî-gümān   Ḥāşā dirilür daḥi oddan yanan
 Ol la'înüñ göñli nerm oldı çü mum   Didi ol ğammāza ey merd-i zalüm
 Sen neden bunlara bühtān eyledüñ   Ādem iken kār-ı şeytan eyledüñ
 245 Emir kıldı anı odda yaḥdılar   Aña hep 'ibret göziyle baḥdılar
 160^a Bu belādan oldılar anlar necāt   Ḥürrem oldı [ki] bu işe bā-şifāt
 Geçdi bu nev'-ile bir ḥayli zamān   Şol la'înden tenge geldi mü'minān
 Anlara Yemliḥā dermān eyledi   Bir gice anları mihmān eyledi
 Didi ḥalka sırrumuz oldı 'ayān   Bir gizlilik olmaz ey kamu zamān
 250 Şimdi bile bu la'îni bizi kırar   Çağura dürlü itmeklikler ider
 Geliñüz başımız alup gidelüm   Bu fenā dünyā evine göçelüm
 Ava çıkarınca günden bu la'îni   Kırk gün avlar yazını ol ehl-i kîn
 Vaḫt-i fırsat bir tarafa gidelüm   Bu la'înüñ mekānı terk idelüm
 Bu söze cümlesi kâil oldılar   Cümlesi kaçmağa mâil oldılar
 255 Bir nice günde şikāra gitdi ol   Şol beyānlar [bir] şaruya dutdı yol
 Aldı Yemliḥā la'înden ruḫşatı   Virdi ol mel'ün olara mühleti
 Nice günden şoñra dil-gîr oldılar   Birbirine cümle dest-gîr oldılar
 Bādiyā atlara oldılar süvār   Çıkdılar yazıya olup ber-karār
 Didiler çıkan yazılıklar kılub   Eñsemüzce gelse ğazâlik kılub
 260 Yol dutalum yedinden rāh-ı girîz   Ḥaḫ te'ālā bizi [getüre] 'azîz
 Çünkü Yemliḥā dü-rev oldı revān   Gitdi ardınca anuñ beş nev-cüvān
 160^b Şehrden çün oldılar anlar ıraḫ   Kıydılar ol arada at [u] yaraḫ
 Çün yayaḫ yürüdiler ḥayli zamān   Oldı düçār anlara kıyın çoban
 'Azmiñüz kande ise kıluñ beyān   Sordı çoban anlara ey merdümān

* II. mısra metinde yoktur.

- 265 Didi [ki] biz sırrumızı dimenüz Anuñ içün cānımızda kıymanuz
 Ƙorhuz size anı ızhār itmege Degme yere āşikāre itmege
 Didi çoban dutduñuz dīn-i Hāķı Bildüñüz şolda [ki] āyīn-i Hāķı
 Söyleñüz sırruñuzı kılām nihān Tañrı hāķķı kimseye kılmaız beyān
 Didi Yemliḫā bir evden kaçmışuz Bu fenā dünyā işinden geçmişüz
- 270 Bilmişüz Dıķyānūs tañrı degül Kim anı ‘āşī bilen egri degül
 İstemege çıkmışuz ol Hālīķı Cümle maḫlūķātlarınıñ rāzıķı
 Yaradan Allāha ṫā‘at kılmağa Aña şāyeste ‘ibādet kılmağa
 Didi çoban ben de bu fikr itmişem Ol la‘īne özimi öğretmişem
 Oluram ben yazıda leyl ü nehār Bir arada eylemez göñlüm qarār
- 275 İster idüm tā ki ḫamdüm bulmuşam Ğamlu idüm ğamsız ādem bolmuşam
 Allāhi isterseñüz bir dem duruñ Ben gelince uşbu yerde oturuñ
 Ƙoyunlar şāḫiblere ṫapşurayum ṫapşurukdan soñra size ireyüm
 Yoldāşum ben size ḫande gitseñüz Eylerüm her ne iş size isteñüz
- 161^a Durdılar anlar revān gitdi cüvān Geldi gerisine ol *ba‘d ez-zamān*
 280 Düşdiler yola revāne oldılar Ƙorhudan ğāyet divāne oldılar
 Baḫdı Yemliḫā gerü görđi ki it Gelür ardında didi kim ey igit
 Uşbu it on yıl baña yoldāş idi Gice gündüz yazıda ḫardāş idi
 Hīç ḫoyundan ayru olmazdı müdām Pāsbānlık eyler idi şubḫ [u] şām
 Bu ‘aceb şimdi ḫoyundan ayırđur Ardımızca zīrimüz dutup gelür
- 285 Benüm elüm varmaz anı öldürem Yalvaruben gerüsine döndürem
 Size ruḫşatdur ki anı urasız Urmagil dönmese hem öldüresiz
 Döndüler ṫāş-ıla anı urdılar ṫāş ile bir ayağın sündürdiler
 İt şu yerde ḫaldı anlar gitdiler Gör ki miskīn ite daḫi n’itdiler
 Baḫdı Yemliḫā gerü görđi gelür Aksaya ğāḫı yıķılur ğāḫ yürür
- 290 Döndi çobana didi [ey] yārimuz Cān u dilden sevgilü dildārımız
 Bunı döndür yoḫsa rüsvā oluruz Gizlü yerde ehl-i ğavġā oluruz
 Ƙomazam bu it bizi eyler ‘ayān İş getürür başumuza bir yamān
 Didi elüm varmaz anı döğmege Der ne döğmek dilüm ile söğmege
 Yazıda on yıl baña yoldāş idi Gelse düşmen üstüne ḫoldāş idi
- 161^b 295 Size ruḫşat virmişem kılıñ helāk Eylemezen sizüñ ile iştirāk
 Döndiler [ol] iti [pek] çok döğdiler Bir ayağın daḫi sündürdiler
 ‘Āciz oldı yürümekden nātüvān Nuṫuķ virđi aña Hāķ açdı zebān
 Didi kim ey ṫālibān-ı rāh-ı Hāķ Yola nice gide[yin] ben bī-ayaķ
 İki ayağımı çün sündürdüñüz Beni ğüyā eyleyüp döndürdüñüz
- 300 Siz seven ṫoğrı yolu ben de sevem Sizi her kim sevmese anı ḫapam

- Yeri gögi yaradanuñ kuluyam   Haq bilür kim ma'rifetden doluyam
 Öziñüzden dönmezem öldürseñüz   Öldürüp düşmanumu güldürseñüz
 İ'tikâdları yine oldu kavî   Ma'rifetlen tolı şol imân nürü
 Nebbet-ile boynunu getürdiler   Ol fakîri menzile yetürdiler
 305 İrdi küh[un] dâmenine ol zamân   Didi Yemlihâ çobana ey cüvân
 Biz yazı yüzini hiç görmemişüz   Uşbu aralarda hiç yürmemişüz
 Yorğunuz bir yer gerek olsa qarîn   Yoğlıyavuz bir dem ol yerden emîn
 Didi bu yerleri [ben] çoğ görmüşem   Qoyun ile munda ben çoğ yürmüşem
 Yaz günü bu dağ yiñe yaylaq idi   Qoyı kış günde daği kışlaq idi
 310 Tağ başında bir mağara vardurur   Seng-bâz durur anuñdur içidür
 162^a Ol mağara olda bir hoş çeşme var   İdelüm ol kehfün içinde qarâr
 Yüridiler çıqdılar tağ üstüne   Geldiler [ol] çeşme-sâruñ üstüne
 İçdiler suyunı bes aç oldılar   Yiyecek nesneye muhtâc oldılar
 Var idi çeşme yanında bir dıraht   Hurma ağacı kurumuş idi saht
 315 El getürüp Yemlihâ kıldı du'â   Didi ey Rezzâk [u] ey Bârî Hudâ
 Bu taleb kılduğumuz yol haq ise   Ol la'îñüñ yolu ki nâ-haq ise
 Bu ağacdan bize bâr vir yiyelüm   Qarnımızu doyuruben uyalum
 Ol zamân gördi [ki] ağac virdibâr   Tökdi Haq öñlerine degmiş şemâr
 Yidiler hurmayı toyunca tamâm   İldılar tañrıya şükrânı hemân
 320 Ol mağaranuñ içine girdiler   Şaydılar öz menziline irdiler
 Yatdılar yuğudular çaq u henâk   Oldı ervâhı olardan infisâk
 İt daği iki ayağın uzadub   Qapuya toğrı biri yol gözedüp
 Yatdı yuğu qapdı anı nâgehân   Ğaflet yuğusına gitdi ol zamân
 Bir zamân geçdi işitdi ol la'îñ   Qaçmış ol altı gulâm-ı ehl-i dîn
 325 Hışm-nâk oldı be-ser ol bî-çâre âb   İstemege çıkdı anlar bâ-ğazab
 Geldiler dağ dâmenine irdiler   Dağa toğrı oluruben yürdiler
 162^b Gitmez oldı aıları çok boşdılar   Cümlesi andan aşğa düşdiler
 Çün piyâde oldılar andan revân   Ol mağaraya irişdiler hemân
 Gördi Dıqyânüs olar yatmış uyur   Didi cellâda ki başların ayur
 330 Çün cilve-dâr oldı şeytân-ı la'îñ   Didi öldürmege hayr olmaz yaqîn
 Bunları bu yerde bend itmek gerek   Qapusın muhkem kılup gitmek gerek
 Yazdırup târîhîni qazdurdı seng   Eyledi mü'minleri ol yerde teng
 Şöyle yıldur ki olar oldı helâk   Rîze-hâk olmadan hayli zamân [çâk]
 Didi olduqca la'îñ-i bî-hisâb   Ayda bir kerre gelür ol bî-kitâb
 335 Begler ile 'ayş u 'işretler kılub   Anlar içün hayli hasretler kılub
 Gider idi şehre ol kibr-i la'îñ   Gitdi âhir dünyâdan ka'r-ı zemîn

- Dār-ı ‘uqbāya kıluvamaz sefer   Oldı ol mel‘ün tu‘ me-i nār u sağar
 Andan özge şehr-i Efsus üzre pâdişâh   Elli nefer olmuş ol şâhib-sipâh
 Halka çü ‘ayânî oldı [ki] ‘ayân   Eyledi emr-i şerî‘at birle beyân
 340 Küfri İslâma mübeddel eyledi   Kâmu müşkil işleri hâll eyledi
 Hâk te‘âlâ anı göge ağdurup   ‘Âleme nūr-ı şerî‘at at yağdırup
 Çünkü üç yüz toköz ıl oldı tamâm   Yuğudan uyandılar hep ve‘s-selâm
 163^a Uğrudan durdılar oturdılar   Allâh adın dillere getürdiler
 Birbirine didiler çoğ yatmışuz   Yuğlamışuz özümüzden gitmişüz
 345 Biri didi ne kadar yatduk ola   Didi bir gün bā-buçuk yatduk ola
 Didi Yemliḡa çobana yā çoban   Şehre gitsek bizi bilür merdümân
 Üstümüze gelmesün nāgâh belâ   Bu sebebden olmayalum mübtelâ
 Aqçe al sen şehre var getür ta‘âm   Kârımız açdur virelüm aña kâm
 Aldı aqça eline oldı revân   Bile çıkdı Yemliḡa gördi ‘ayân
 350 Ol mağara çapuda köhne dīvâr   Ba‘zı yıḡılmış kimisi ber-çarâr
 Hırma ağacun yerinde yoğ eşer   Çeşme suyunı kurumuş ser-be-ser
 Didi özüñe ne girmiş bu cihân   Didi biz çoğ yuğlamışuz ey çoban
 Bunca tağyır bir gice handa olur   Olsa uşbu bilmeyenüden olur
 Sen otur esbābuñı virgil baña   Uşbu benüm esbābum virem saña
 355 Göreyüm [ol] çarḡı [ne] gerdişdedür   Halk-ı ‘âlem cümlesi ne işdedür
 O çoban esbābını giydi hemân   Yemliḡa yola düşdi oldı revân
 İrdi dervāzege gördi bir ‘alem   Çapuda dikmiş anı ehl-i kerem
 Ol ‘alem üstünde ḡaḡ yazmışdılar   Çevresinde ḡendeḡi çazmışdılar
 163^b Çapucıda sordı Yemliḡa nedür   Bunda çoymuş bunu kim dīvānedür
 360 Didi var git bu aradan ey delü   Şehre gitmek dilerseñ var ilerü
 Bu ‘alemdür göge uzatmış seri   Bunda dikmiş tañrınunñ peyğamberi
 Çazdı ḡendeḡ kişiler eglemesün   El degüben anı yerinden almasun
 Sen meger dīvānesin ey bü‘l-heves   Danışursın sözi ‘abes ‘abes
 Dün [ü] gün ben [bu] şehirden gitmişem   Bir gice bir gün dışḡarda yatmışam
 365 Didi ey dostum beni işâr kıl   Yuğuda isem beni bî-dâr kıl
 Görürem tağayyür itmiş bu cihân   Nice ḡaldür bilmemişem ey cüvân
 Durdı girdi şehre [ol] vehim-nāk   Girdi bāzâr içine ol dīn yasağ
 Nân-ı pez dükkânına oldı revân   Didi ekmek vir baña ey nev-cüvân
 Al bu aqçe vir bahâsın varayum   Yolcuyam yoldâşlaruma ireyüm
 370 Gördi ḡubbâz aqçeyi kıldı nikâ   Didi bu ne aqçedür digil baña
 Genc mi bulduñ yoğsa ey merd-i ġarīb   Uşbu naḡdi görürem ben ki ‘acīb
 Didi ben genc bulmadum inan igit   Doğrı söylerem [bunu] benden işit

- Uşbu şehriñ şehriyârüñ naqdidir Bu nice söz söylemenüñ vaqtidir
 Didi şehriñ pâdişâhı sikkesi Bu degül bunı geçürmez evvelkisi
 164^a 375 Var ise vir özge aqçe göreyüm İstedükçe saña ekmek vireyüm
 Bir [iki] aqçe dañi gösterdi ol Nânü kılmadı hiç birin qabül
 Sözi toğrı söyle bulduñ ise genc Yoğsa gâyet de bulursın derd ü renc
 Didi Yemlihâ ‘aceb dīvānesin Susamışsen bu garībün qanesin
 Sen ki Dıqyānūsı bilmez müsün Ekmekle bu aqçeyi almaz musın
 380 Oldı ol arada çok gavğa bülend Pâdişâh hâdimlerinden merd-i çend
 Nāgehān ol yerde hâzır oldılar Yükrüşüben ol araya geldiler
 Didiler uşbu ne kıldür bu ne qāl Bize söyleyün bilelüm uşbu hâl
 Didiler uşbu igit irdi bu dem Nânü dükkânına basdı qadem
 Ekmege aqçe virür genc-hāneden Eline girmiş aña vīrāneden
 385 Sordılar handesin ey merd-i garīb Didi bilmezem bu hâletdür ‘acīb
 Görürem bu dünyā ‘aceb gerdişdür Yoğsa ben yuğudayum ya bu düşdür
 Ben bu şehrimden dün ü gün varmuşam Bir gice ancak yazıda durmuşam
 Dıqyānūs aqçesidür bilün bil İtmeyünüz benüm ilen çok qālil
 Dutdılar Yemlihâyı hem itdiler Pâdişāhuñ hıdmetine gitdiler
 390 Var idi ol yerde iki pâdişâh Biri mü‘min biri kâfir dü-siyâh
 164^b Sordı andan pâdişāhey nev-cüvān Hansı yerdensin bize qıl gel ‘ayān
 Genc eger bulduñ ise saña helāl Hişşemüz vir olmasun size vebāl
 Didi ben genc bulmadum ey pâdişâh Ko yalan disem benüm ehl-i günāh
 Dün ü gün uşbu şehirden gitmişem Bir gice yazıda mesken dutmuşam
 395 Uşbu şehriñ şāhı Dıqyānūs ola Hâşā incitmek bize nāmūs ola
 Didi kim Dıqyānūsı biz bilmenüz Bir senün sözüñe hiç inanmanuz
 Doğrı söyle söziñi işidelüm Hem yine aña göre iş idelüm
 Didi yoğdur zerrece sözüm yalan Dıqyānūs aqçesidür uşbu inan
 Her kime disem sözüm kılmaz qabül Ben garībi dem-be-dem eyler melül
 400 Padişāhuñ bir vezīri var idi Gice gündüz hem enīs ü yār idi
 Oğumuş İncil hūb tefsīr-ile Pâdişāha söyledi tedbīr ile
 Ey şehinşāh-ı cihānsın bellü bil Bunuñ ile itmesünler qāl [ü] qāl
 Görmüşem tefsīr-i İncilde ‘ayān Var imiş bir pâdişāh evvel zamān
 Adı Dıqyānūs-ı bī-gümrāh imiş Cümle ‘ālem hālkına bed-rāh imiş
 405 Tañrılıq da‘ vāsın idermiş ‘ayān Kaçmış ol gümrāhdan altı cüvān
 Bir çoban ile bir it yoldāş olur Cümlesi birbirine qoldāş olur
 165^a Bir mağara girüben hem yuğulmuş Haq te‘ālā anları hem sağulmuş
 Üç yüz toquz ıl olubda tamām Uyanur bir uğrudan anlar ey hümām

- Getürüp ol demde ‘İsāya İmān Yine yuħuya girdiler ol zamān
 410 İhtimāl anlardan ola bu igit almanuz āzурde siz benden işit
 Döndi Yemliħāya didi ey cüvān orħma o aħvālũni eyle beyān
 Dıyānūs çodan devr ile abũl orħma ya üřenme ya olma melũl
 Ol la‘inden soñra elli pādiřāh Oldı şehr-i Efsusa řāħib-sipāh
 Geldi ‘İsā nebī İncil ile alka es-selām getürdi dil ile
 415 Söyle öz ħālini ey nev-cüvān İřidelũm özüñ eyle [ki] ‘ayān
 Düzdü Yemliħā yerinden ol zamān aldırub barmağı getürdi İmān
 Tāze kıldı dīnini řād oldı ol Ğuşsa vü ğamlardan azād oldı ol
 Sergüzeřtin söyledi ol ser-be-ser Her ne geçdi anlara virdi ħaber
 Didiler var mı bu yerden ħanumān Ya senũñ oğul uřağũñ ey cüvān
 420 Didi bir oğlanuğum var ne bilem Öldü mi ol aldı mı ya ne bilem
 şol filan maħallededür ħānemüz De ne ħāne menzil-i vīrānemüz
 Didiler [ki] bize göster ey emīn ātırımız cem‘ ola nāzenīn
 165^b Durdı Yemliħā eve oldı revān alk-ı ‘ālem düşdi ardınca hemān
 Kūçelerden gezdi evin bilmedi Nā-‘ilāc oldı řāatı almadı
 425 Geldi Cebrāil emīn dutdı elin Aldı gitdi aña gösterdi evin
 Girdi evin ehline virdi selām Aldılar selāmını durdı tamām
 İki kiři vardı evden ħaraca Beř on igit dağı ğöñli nūraca
 Didi Yemliħā bu ev benüm dūrür İmdi bilmezem bunda kimler durur
 Ol cüvānlar durdılar řavařmaga Uşbu Yemliħā ile řalařmaga
 430 Bir ħoca didi řavařmañ ğörelũm Evvel andan ne kiřidür soralum
 Yerlü yerinde şamu oturdılar ocaya Yemliħāyı getürdiler
 Didi evvel sen adını söylegil ātırũñ itdükce ħürmet eylegil
 Didi Yemliħā durur adum benüm Yo idi nice evlādum benüm
 Didi dur atam diridür getürem Bir aradan ħidmetũne yetürem
 435 Anı bir zembīle oymuřlar idi Pābuğ-ıla bile şarmuşlar idi
 Evde bir şuş kimi olmuşıdı ol Bī-nihāyet belki ğöçmüşıdi ol
 Getürüp zembīli öñden oydılar Sũh ile aruncuğın devirdiler
 Ğözin açdı ğördü Yemliħāyı ol Ağladı ğāyetde oldı ol melũl
 166^a Didi bu benüm atamdur bī-ğümān Ben bu ħālde bu ise böyle cüvān
 440 Cümle durup ayağına düşdiler Birbirini oçup ouşdılar
 şehri ħalkı geldiler cümle tamām Elin öpüp oldı cümle řādumān
 Pādiřāh dağı ayağına düşdiler ‘Özürler Yemliħādan her dem diler
 Dir idi dem-be-dem ey yüzü māh Biz seni āzурde kılduk bī-ğünāh
 ātırũñı eyle sen bize ħelāl şol sebebden olmuşuz ehl-i vebāl

- 445 Didi [ki] Allâhdan olsun necât Emn içinde olasız hayyü'l-memât
 Didi ey ferzendlerüm bellü bilün Uşbu yere getürinüz bir külüng
 Uşbu evde koymuşam [ben] hayli zer Dıkyânūs aqçesidür bî-ħad zer
 Qazdılar çıkardılar beş altı küp Cümlesi altün gümüş birle tolu[p]
 Penc yek ayurdı şâha virinüz ol Şâh anı almaga itmedi qabül
- 450 Viridi cümle aqçeyi evlâdına Kısmet itdiler kamu ahfâdına
 Kamu kâfirler Müselmân oldılar Şâh-ile hep ehl-i imân oldılar
 Oldı bu devlete Yemlihâ sebab Qaldılar ol arada 'ayş u tarab
 Didi yoldâşlarımız açdur gidem Uşbu ni' metden onlara yetürem
 Didiler Yemlihâya ol iki şâh Biz hem anda varalum ey yüzi mäh
- 166^b 455 Olardur Haq [biz] ziyâret idelüm Tâkat olduqça ri' âyet idelüm
 Didi Yemlihâ ne' am gitmek gerek Gidüp olara tavâf itmek gerek
 Andan atlandı kamu oldı revân Qal[ma]dı Efsusda hiç bir cüvân
 Geldiler dağ dâmenine irdiler Atdan inmiş Yemlihâyı gördiler
 İndiler andan kamu ender zamân Didi Yemlihâ bilün ey merdümân
- 460 Munca müddet beni Allâh saklamış Kim dir üç yüz toquz ıl âdem yuħlamış
 Uşbu hâlden anlaruñ yoħdur ħaber Böyle tâ kim gitmek olmaz bî-ħaber
 Görse bu ħalkı olurlar vehm-nâk Qorħudan olur kamu sı zehr-çâk
 Size ħâşıl olur andan [çok] vebâl Baña olmaz yirüñi sımak ħelâl
 Siz duruñ bu yerde ilettem ta'âm Bildüreyüm bu ħâli anlara tamâm
- 465 Anları âgâh [u] bî-dâr eylerem Şoñra ben sizi ħaber-dâr eylerem
 Cümle aħsent didiler oldı revân Anı görüp cümle oldı şadumân
 Didiler ey yârimüz yoldâşımız Cân [u] dilden sevgilü yoldâşımız
 Şükr Allâha seni gördük esen Göñlümüz dutdı qarâr geldiñ esen
 Biz seni tanub dutdı çağlaruq Senden ötri bî-nihâyet ağlaruq
- 470 Didi Yemlihâ evvel yiyüñ ta'âm Söyleyem andan size bir ħoş kelâm
- 167^a Yidiler içdiler götürüldi ħân Didiler söyle sözüñ ey reh-nümân
 Didi Yemlihâ ki munda gelmişüz Belki üç yüz toquz ıl da ölmüşüz
 'İbret için Haq bize virmiş ħayât Kâfir elinden bize virmiş necât
 Ol la'inden soñra elli pâdişâh Gelmiş Efsus şehre şâhib-i sipâh
- 475 Leşkeriyle geldi sizi görmege Sizi görüp ħâliñizi şormaga
 Eylemiş 'İsâ nebî ħalka zuhür 'Âleme baş eylemiş şer' iyle nür
 Bu sözi işitdi kamu şad oldılar Şıdğ-ile imân şahâdet didiler
 Didiler Yemlihâ nic' itmek gerek Uşbu yerden kıncaru gitmek gerek
 Siz ne dirsiz baña söyleñ aşikâr Leşker ile pâdişâh itmiş qarâr
- 480 Muntazırdur görmege sizi olar Şehre hem teklîf ider sizi olar

- Varsaker dünyāya māil oluruz Dīnimüz noḡşān [u] cāhil oluruz
 Yalvaralum Ḥaḡḡa alsun cānımız Tāze ter kılsun bizüm ĩmānımız
 Şaḡlamuş bu çaḡdan tañrı bizi Şaḡlasun şimden gerü yine bizi
 Tenimüz saḡ [u] selāmet ber-devām Dīnimüz ĩmānımız tāze tamām
- 485 Bu söze cümlesi kāil oldılar Cümlesi ölmege māil oldılar
 El getirüb Yemliḡā kıldı du‘ā Müstecāb kıldı du‘āsını Ḥudā
- 167^b Canların ḡabz itdi hem Perverdigār Ḳaldılar ol kehf içinde ber-ḡarār
 Ḥayli müddet ḡaldı leşker intizār Gitdi anlaruñ [hemi] şabr u ḡarār
 Geldiler ol kehfе yaḡın irdiler Pādişāhlar ḡār içine girdiler
- 490 Gördiler ölmüş ḡamu kıtmır ile Şol yaradan Tañrınuñ taḡdır ile
 Çok teessüfler çeküp aḡlaşdılar İki pādişāh birbiriyle çekişdiler
 Biri eydür ben kılam bunda binā Beklerem ben ‘ömrüm olunca fenā
 Biri eydür bu yeri mescid kılam Mü‘min olanlara ḡoş miḡāt kılam
 Arada ḡavḡa bülend oldu yaḡın Birbirin öldürmege oldu yaḡın
- 495 Ḡālib oldu [mü‘min-i] pāk-i‘tiḡād Ol orada mescid yapıdı oldu şād
 Şād u ḡürrem geḡinür emān-ile Bu fenādan ḡöçdiler ĩmān-ile
 Yoḡ bu fenā dünyānuñ ḡiḡi‘tibār Ḳalmadı ḡiḡ kimse devlet ber-ḡarār
 Kim ki geldi dünyāya gitmek gerek Mülk ü mālı cāhı terk itmek gerek
 ‘Aḡl olan alur ḡıyāmet azuḡın Tevbesüni boyar birle yazuḡın
- 500 Ey **Faḡırī** tevbe kııl Allāha dön Ḥāne-i ‘ömr olmamışken ser-nigün
 Ol ‘azizler ḡürmeti-ḡün yā ilāh Gerḡi bī-ḡad ḡoḡdurur bizde ḡünāh
 Geḡ bu ‘āşī ḡulları āzād kııl Raḡmetüñ birle bizi dil-şād kııl
- 168^a Eyleme maḡrüm-ı dīdār-ı Rasül İltimāsımız budur eyle ḡabül
 Sen Kerīmsin kere müñ ḡoḡdur senüñ Bendelere dergeḡüñ açuḡdur senüñ
- 505 Biz ḡünāh-kār besī sensen Şabūr Geḡ ḡünāhlardan bizüm sen yā Ḡāfūr
 ‘Āşilikde geḡdi ḡün eyyāmımız Dergeḡüñden özge yoḡ melceimüz
 Bī-nihāyet eyledünse ger ḡünāh Yarın itme rüz-ı maḡşer rüy-siyāh
 Şol ḡamu aşḡāb-ı kehfün ḡaḡḡı-ḡün Cümle āl-i ‘abā dīnün ḡaḡḡı-ḡün
 Geḡ bizüm cürm ḡünāhumdan yā Kerīm Ḳılma maḡrüm raḡmetüñden yā Raḡīm
- 510 Ni‘metin boldur senüñ [bī]-pāyān Seni Ḥaḡ bilmeyenün ĩmānıyoḡ beyān
 Bize şeyḡān mekrinden virḡil ḡalāş Ḳorḡaruz anuñ mekrinden ‘ām [u] ḡaş
 İdelüm ḡizmetüñi fermān-ile Gidelüm dergāhuña ĩmān ile
 Ol Kerīm-i Gird-ḡār-ı kār-sāz V‘ey Raḡīm [ü] pādişāh-ı bī-niyāz
 Oḡuyanı dinleyenı yazanı Raḡm eyle yā Ḡāfūr [u] yā Ḡanī
- 515 Kııl **Faḡırī**nün du‘āsı müstecāb Dest-ḡir ol uşbu bendeye rüz-ı ḡisāb
 Ḡarīḡ-i raḡmet-i Yezdān kesr-i bād Ki kātib rā bī‘l-ḡamdi küned yād

SONUÇ

Kur'an-ı Kerim'de ölümden sonra dirilişin en önemli delillerinden biri olarak işlenen Ashâb-ı Khef kıssası, ilhamını Kur'an'dan alan Müslüman Türk müellif ve şairleri etkilemiş ve kıssayı manzum ve mensur şekillerde, yeniden kaleme almaya sevk etmiştir. Bu eserlerden biri, Fakîrî adlı bir şaire ait olan yukarıdaki manzumedir. Eserden hareketle Fakîrî'nin 1453 sonrasında bir tarih ile XVI. asır başlarında yaşadığı tahmin edilebilmektedir. Eserde kullanılan dil ve ifade hususiyetleri de bu durumu desteklemektedir. Ancak eldeki mevcut bilgiler ile Fakîrî'nin kimliğini ve kişiliğini tam olarak ortaya koyabilmek mümkün değildir.

Hikâye-i Ashâb-ı Khef, eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini taşıması yanında önemli oranda Farsça ve Arapça kelime hazinesine de sahiptir. Bu bilgilerden hareketle eseri, bir geçiş dönemi eseri olarak kabul etmek mümkündür. Dilimize Arapça ve Farsça kelimelerin bol miktarda girdiği bu geçiş döneminde, İslâmiyet'i zihinlere ve gönüllere daha iyi yerleştirebilmek için bu tür Kur'an merkezli metinlere sıklıkla rastlanmaktadır.

Bu tür metinler, inşa edildikleri çağlarda, hem çocuklara hem de büyüklere okunarak veya anlatılarak, bir eğitim aracı olarak kullanılmış olmalıdır. Kolay ezberlenmesi ve akılda kalması için bazen manzum olarak kaleme alınan bu hikâyeler, Türk milletinin hafızasında ve kültüründe önemli bir yer edinmiştir. Zira İslâmî ve insanî değerleri bu tür hikâyeler, kıssalar, menkabeler, masallar vb... içerisine yerleştirerek vermenin bir eğitim metodu olduğu muhakkaktır. Bu minvalde hikâyede, sayı itibarıyla az olsa ve karşılarında güçlü, zalim ve kendisini tanrı olarak gören bir pâdişah olsa da, inananların ve Allah'a iman edenlerin muhakkak kurtuluş ve zafere ulaşacağı teması vurgulanmış, bu düşünce yerleştirilmeye çalışılmıştır.

Ashâb-ı Khef hikâyesi, daha önceleri meşhur ve popüler bir hikâye olduğu hâlde, son yıllarda Müslüman zihinlerden birazcık uzaklaşmış bir olgudur. Bugün ancak bu hikâyenin nerede yaşandığı yönündeki tartışmalar güncelliğini korumaktadır. Zira bünyesinde Ashâb-ı Khef mağarası olan her bölge hâdisenin kendi bölgelerinde cereyan ettiğini ifade etmekte ve Ashâb-ı Khef'i sahiplenmektedir.

Her ne kadar bugün bu tür hikâyeler üzerinden değerler eğitimi yapma imkânı yavaş yavaş kaybolmaya yüz tutmuş ise de, dünyada hızla artan inanç

turizminin Ashâb-ı Kehf'e olan merak ve ilgiyi artırdığı ve daha da artıracığı muhakkaktır. Ashâb-ı Kehf mağaralarıyla ünlü Türkiye bu hususta önemli bir merkez olmaya namzettir. Bu tür eserler, belki biraz daha modernize edilerek ve günümüze uyarlanarak çocuklarımıza, gençlerimize yeniden sunulurken; diğer taraftan, inançlar açısından son derece önemli bu mekânlar, birer turizm mekânı hâline getirilmeli, bunun için gerekli her türlü faaliyet gerçekleştirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Çınarcı, M. Nuri. *Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey'in Tezkiretü'ş-Şuarâ'sı ve Transkripsiyonlu Metni*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, 2007.
- Dağhan, Mehmet Diyadin. *Ashâb-ı Kehf Kıssası ve Metafizik Boyutu*. Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, 1998.
- Dilçin, Cem. *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1983.
- Erdem, Mevlüt - Demir, Ahmet. "Metinsel-Aşkınlık Bakımından Ashâb-ı Kehf'in Türk Dili ve Edebiyatına Yansımaları". *Millî Folklor* 121 (Bahar 2019): 16-29.
- Ersöz, İsmet. "Ashâb-ı Kehf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 3: 465-467, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- Esrar Dede. *Tezkire-i Şuarâ-yı Mevleviyye*. haz. İlhan Genç. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000.
- Fakîrî. *Hikâye-i Ashâb-ı Kehf*. Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 2461/8: 152^a-168^a, Ankara Millî Kütüphâne.
- "Fakîrî". *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. 3: 151-152. İstanbul: Dergah Yayınları, 1980.
- Gibbon, Edward. *Roma İmparatorluğu'nun Gerileyiş ve Çöküş Tarihi*. trc. Asım Baltacıgil. 4 Cilt. İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yayınları, 1988.
- İpekten, Haluk ve diğerleri. *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- İsen, Mustafa. *Latîfî Tezkiresi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1999.
- Kılıç, Filiz. *Meşarîrü'ş-Şuarâ İnceleme Tenkitli Metin*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, 1994.
- Kınalızâde Hasan Çelebi. *Tezkiretü'ş-Şuarâ*. haz. İbrahim Kutluk. 2 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1981.
- Koncu, Hanife. "Bir Ashâb-ı Kehf Kıssası: Hâzâ Kıssa-i Ashâbü'l-Kehf". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi Prof. Dr. Amil Çelebioğlu Hatıra Sayısı* 10/10 (2013): 275-318.
- Mehmet Süreyya. *Sicill-i Osmanî*. haz. Nuri Akbayar. 6 Cilt. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

- Sert, Özlem. *Hristiyan ve İslam Kültürlerinde Eshab-ı Kehf (Yedi Uyurlar) İnancı*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2001.
- Şenödeyici, Özer – Yakar, Ahmet. *Yedi Uyurlar Lafzalı Nuri'nin Ashâb-ı Kehf Manzumesi*. Ankara: Gece Kitaplığı Yayınları, 2015.
- Şemseddin Sâmî. *Kâmûsu'l-A'lâm*. (Tıpkı Basım) 6 Cilt. Ankara: Kaşgar Neşriyat, 1996.
- Travay, Nesrin. *Fakîrî'nin Risâle-i Ta'rîfat'ının Edisyon Kritiği*. Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1939.
- Ulçugür, İsmail. *Fakîrî ve Risâle-i Ta'rîfat'ı*. Mezuniyet Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1947.
- Yılmaz, Kaşif. "Fakîrî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12: 131-132, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Yılmaz, Kaşif. *Fakîrî, Şehrengiz-i Fakîrî, Risale-i Fakîrî*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1978.
- Yılmaz, Nuran. "Klâsik Türk Şiirinde Ashâb-ı Kehf: İslâmî'nin Mesnevîsi Örneği". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/1 (Ocak 2006): 34-65.
- XIII. *Yüzyıldan Beri Türkiye Türkçesiyle Yazılmış Kitaplardan Toplanan Tanıklarıyla Tarama Sözlüğü*, haz. Ömer Asım Özsoy ve Dehri Dilçin. 8 Cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1969-1977.
- Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, "Fakîrî", erişim: 28 Nisan 2019. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3777>